

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

MÃ THỊ NGUYỆT

**TỪ NGỮ NGHỀ RÈN CỦA NGƯỜI NÙNG Ở PHÚC SEN
(QUẢNG UYÊN, CAO BẰNG)**

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

THÁI NGUYÊN - 2015

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

MÃ THỊ NGUYỆT

TỪ NGỮ NGHỀ RÈN CỦA NGƯỜI NÙNG Ở PHÚC SEN
(QUẢNG UYÊN, CAO BẰNG)

Chuyên ngành : Ngôn ngữ Việt Nam
Mã số : 60220102

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC:

TS. Lê Văn Trường

THÁI NGUYÊN - 2015

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các kết quả trong luận văn là trung thực và chưa từng được ai công bố trong bất cứ một công trình nào.

Tác giả luận văn

Mã Thị Nguyệt

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới TS. Lê Văn Trường, người đã tận tình hướng dẫn, giúp đỡ tôi trong quá trình thực hiện luận văn này.

Tôi xin chân thành cảm ơn các thầy cô giáo trong Viện ngôn ngữ học, Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam, các thầy cô giáo Khoa Ngữ văn, Trường Đại học Sư phạm Thái Nguyên, Khoa Sau đại học, Trường Đại học Sư phạm Thái Nguyên đã tận tình giảng dạy trong khóa học và tạo điều kiện giúp đỡ tôi hoàn thành luận văn này.

Tôi xin gửi lời cảm ơn sâu sắc đến các cộng tác viên là những thợ rèn lâu năm ở xã Phúc Sen, huyện Quảng Uyên, tỉnh Cao Bằng đã cung cấp tư liệu để tôi hoàn thành luận văn.

Tôi trân trọng cảm ơn các thầy giáo, cô giáo trong Hội đồng khoa đã đọc, nhận xét, góp ý để luận văn được hoàn thiện hơn.

Thái Nguyên, tháng 5 năm 2015

Tác giả luận văn

Mã Thị Nguyệt

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN.....	ii
MỤC LỤC	iii
DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT	iv
DANH MỤC CÁC SƠ ĐỒ	v
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài.....	1
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	3
4. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu.....	4
5. Tư liệu và phương pháp nghiên cứu	4
6. Ý nghĩa lý luận và thực tiễn của đề tài.....	5
7. Kết cấu luận văn.....	6
Chương 1: CƠ SỞ LÝ THUYẾT VÀ THỰC TIỄN	7
1.1 Cơ sở lý thuyết	7
1.1.1. Khái niệm hình vị, từ, ngữ, nghĩa	7
1.1.2. Khái niệm từ ngữ nghề nghiệp.....	16
1.1.3. Vấn đề định danh.....	20
1.1.4. Ngôn ngữ và văn hóa.....	21
1.2. Khái quát nghề rèn ở Phúc Sen (Quảng Uyên - Cao Bằng)	23
1.2.1. Khái quát về người Nùng và tiếng Nùng.....	23
1.2.2. Khái quát về nghề rèn ở Phúc Sen	29
Tiểu kết	36
Chương 2: ĐẶC ĐIỂM TỪ NGỮ NGHỀ RÈN Ở PHÚC SEN XÉT VỀ MẶT HÌNH THỨC	35
2.1. Tình hình tư liệu	35
2.2. Đặc điểm cấu tạo từ ngữ nghề rèn ở Phúc Sen	40

2.2.1. Từ đơn.....	40
2.2.2. Từ phức.....	41
2.3. Đặc điểm ngữ nghĩa của các từ ngữ nghề rèn ở Phúc Sen.....	51
2.3.1. Đặc điểm ngữ nghĩa của nhóm từ đơn.....	51
2.3.2. Đặc điểm ngữ nghĩa của nhóm từ phức.....	51
<i>Tiểu kết</i>	55
Chương 3: PHƯƠNG THỨC ĐỊNH DANH VÀ MỘT VÀI BIỂU HIỆN	
VỀ VĂN HÓA QUA TỪ NGỮ NGHỀ RÈN Ở PHÚC SEN.....	58
3.1. Các phương thức định danh từ ngữ nghề rèn ở Phúc Sen.....	58
3.1.1. Định danh trực tiếp.....	59
3.1.2. Định danh gián tiếp.....	63
3.2. Một số nét văn hóa trong các từ ngữ nghề rèn ở Phúc Sen.....	68
3.2.1. Văn hóa vật chất.....	68
3.2.2. Văn hóa tinh thần.....	75
<i>Tiểu kết</i>	81
KẾT LUẬN.....	82
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	85
PHỤ LỤC.....	89

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT

Chữ viết tắt	Nghĩa
CC.	: Công cụ
CT.	: Chế tác
Cg.	: Cũng gọi
SP.	: Sản phẩm
x.	: Xem

DANH MỤC CÁC SƠ ĐỒ

Sơ đồ 2.1: <i>Quan hệ giữa hai thành tố trong từ phức đẳng lập hai yếu tố</i>	42
Sơ đồ 2.2: <i>Quan hệ giữa các thành tố trong từ phức có hai yếu tố</i>	43
Sơ đồ 2.3: <i>Quan hệ kiểu b1 giữa các thành tố trong từ phức có ba yếu tố</i>	44
Sơ đồ 2.4: <i>Quan hệ kiểu b2 giữa các thành tố trong từ phức có ba yếu tố</i>	45
Sơ đồ 2.5: <i>Quan hệ giữa các thành tố trong từ phức có bốn yếu tố</i>	47
Sơ đồ 2.6: <i>Quan hệ giữa các thành tố trong từ phức có năm yếu tố</i>	50

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Việt Nam là một quốc gia đa dân tộc bao gồm 54 dân tộc anh em cùng chung sống, trong đó có 53 dân tộc thiểu số. Trong nền văn hóa đa dân tộc, đa ngôn ngữ đó, mỗi dân tộc anh em đều có bản sắc văn hóa riêng, tiếng nói riêng của mình. Để xây dựng một nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, hiện đại, đậm đà bản sắc dân tộc chúng ta phải giữ gìn và phát huy bản sắc riêng của mỗi dân tộc để bảo tồn tính đa dạng phong phú của nền văn hóa Việt Nam trong thời đại ngày nay. Đồng thời, chúng ta cũng cần bảo tồn ngôn ngữ dân tộc vì nó là yếu tố quan trọng nhất của văn hóa, ghi nhận và lưu giữ các giá trị văn hóa - tri thức của dân tộc.

Cao Bằng là một tỉnh miền núi của nước ta có nhiều dân tộc thiểu số cùng chung sống như: Tày, Nùng, Hmông, Dao... trong đó người Tày, Nùng chiếm đa số. Người Nùng là một dân tộc thuộc nhóm ngôn ngữ Tày - Thái, cư trú tập trung ở vùng Đông Bắc nước ta, đông nhất ở các tỉnh Lạng Sơn, Cao Bằng, Bắc Kạn, Tuyên Quang... bao gồm nhiều nhóm Nùng khác nhau. Cùng với dân tộc Tày, văn hóa dân tộc Nùng là một trong những nền văn hóa đặc trưng cho vùng Đông Bắc Tổ quốc nói chung và tỉnh Cao Bằng nói riêng. Sự độc đáo của nền văn hóa này thể hiện qua văn hóa vật chất và văn hóa tinh thần của dân tộc mình. Góp phần tạo nên sự tinh túy và độc đáo của văn hóa Nùng phải kể tới nghề thủ công truyền thống của họ. Nghề thủ công của người Nùng đã có từ xa xưa và khá phát triển, thể hiện qua một loạt các nghề như: dệt vải, đan lát, nghề mộc... Nếu người Tày ở Cao Bằng với nghề dệt thổ cẩm là chủ đạo thì người Nùng lại nổi tiếng với nghề rèn truyền thống từ lâu đời.

Nghề rèn ở Phúc Sen (Quảng Uyên, Cao Bằng) được coi là di sản quý báu ở vùng núi phía Bắc nước ta. Nó đóng góp quan trọng vào đời sống của đồng bào dân tộc miền núi. Do vậy, các giá trị của nó cần được bảo tồn và phát huy, đặc biệt là hệ thống từ ngữ dùng trong nghề rèn. Việc nghiên cứu tìm hiểu từ

ngữ dùng trong nghề rèn ở Phúc Sen thiết nghĩ là việc làm cần thiết, góp phần giữ gìn và bảo vệ ngôn ngữ dân tộc, phát huy bản sắc văn hóa dân tộc Nùng. Mặt khác, nó giúp chúng ta hiểu một cách sâu sắc hơn, đầy đủ hơn về một nghề nghiệp truyền thống cũng như nền văn hóa lâu đời của đồng bào dân tộc Nùng.

Với những lý do trên, chúng tôi đã chọn vấn đề tìm hiểu đặc điểm từ ngữ được dùng trong nghề rèn của đồng bào Nùng ở Phúc Sen làm đề tài nghiên cứu của mình với tên gọi : **“Từ ngữ nghề rèn của người Nùng ở Phúc Sen (Quảng Uyên, Cao Bằng)”**.

Là người con của dân tộc Nùng, việc chọn vấn đề nghiên cứu này còn giúp người viết hiểu rõ hơn về ngôn ngữ và truyền thống văn hóa rất đồ sộ của dân tộc mình và cũng là góp một chút sức lực nhỏ bé vào công lao xây dựng và gìn giữ của ông cha. Mặt khác, việc nghiên cứu này sẽ giúp cho dân tộc khác hiểu về hệ thống từ ngữ dùng trong nghề rèn truyền thống, hiểu thêm văn hóa của người Nùng.

2. Lịch sử vấn đề

Từ trước tới nay đã có nhiều công trình nghiên cứu về người Nùng nói chung và người Nùng ở Cao Bằng nói riêng, trong đó phải kể đến:

- Những công trình nghiên cứu về nghề thủ công truyền thống của người Nùng như:

+ “Nghề thủ công truyền thống của người Nùng” của Bảo tàng Dân tộc học.

+ “Văn hóa làng nghề của người Nùng” của Hoàng Thị Nhuận, Nguyễn Thị Yên.

+ “Văn hóa truyền thống của người Nùng An” của Nguyễn Thị Yên, Hoàng Thị Nhuận.

+ “Nghề rèn truyền thống của người Nùng An ở bản Phya Chang” của Hoàng Thị Nhuận.

...

Những công trình nghiên cứu này đã đề cập một cách khái quát các nghề thủ công truyền thống của người Nùng ở Cao Bằng nói riêng và Việt Nam nói chung.